

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยในราวพุทธศตวรรษที่ ๒ – ๓ หรือเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๖ ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดียในสมัยนั้น พระเถระ ๒ รูป คือ พระโสณะและพระอุตตระได้เดินทางมายังดินแดนประเทศไทย ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ดินแดนที่มีขอบเขตกว้างขวางมีประเทศต่างๆ รวมกันอยู่หลายประเทศ ทั้งพม่า เวียดนาม กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ไทย และนับจากนั้นเป็นต้นมาอารยธรรมแห่งพระพุทธศาสนาก็เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แนวคิดและวิถีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมไทยมีความเกี่ยวข้องกับผู้คนทุกชั้น นับตั้งแต่สถาบันพระมหากษัตริย์จนถึงชาวบ้านทั่วไปพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ปรัชญา การดำรงอยู่ในวิถีชีวิต และการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปวัฒนธรรมจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา และกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมทางสังคมในขณะที่ยังสถานที่สำคัญหรือวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในสาขาต่างๆ ทั้งในด้านโบราณคดี จารัตประเพณี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ฯลฯ ซึ่งนับว่ามีคุณค่าและมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการเชื่อมโยงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของผู้คนในสังคม^๑

ในสมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราช ส่งสมณทูตสาย ๑ – ๘ ออกเผยแผ่ใน พ.ศ. ๒๓๕ สำหรับสายที่ ๙ ส่งสมณทูตคือพระมหินทรออกไปใน พ.ศ. ๒๓๖ ซึ่งประวัติศาสตร์ของประเทศศรีลังกาเขียนไว้ชัดเจนเมื่อศรีลังกามีประวัติชัดเจน พระโสณะ พระอุตตระเถระ ที่เดินทางมายังสุวรรณภูมิ ก็มี พ.ศ. ๒๓๕ ที่ชัดเจนเช่นเดียวกัน เพียงแต่สันนิษฐานว่า แผ่นดินสุวรรณภูมินั้นเป็นที่ไหน แต่ตามหลักฐานที่อ้างอิงกันโดยมาก แผ่นดินสุวรรณภูมิคือในประเทศไทยและอยู่ในจังหวัดนครปฐมนี้เอง ดังนั้นชาวนครปฐมจึงเป็นบุคคลที่โชคดี เพราะบ้านเมืองนครปฐมเป็นดินแดนต้นกำเนิดพระพุทธศาสนา นับย้อนหลังไป ๒,๓๑๖ ปี แผ่นดินสุวรรณภูมิดินแดนนครปฐมเป็นชายทะเล มีเรือสำเภาสินค้ามาเทียบท่า มีพ่อค้าวาณิชมาทำการค้าทางเรือเป็นจำนวนมาก^๒

ตามประวัติมีว่า มีผีเสื้อยักษ์ชอบมาจับเด็กตามชายฝั่งกินเป็นอาหาร เฉพาะพระราชากุมารผีเสื้อยักษ์ชอบมาก พวกพี่เลี้ยงราชากุมารมาพร้อมกองทหารต้องหาวิธีต่อสู้และป้องกันไม่ให้อันตรายเกิดขึ้นแก่ราชากุมารในราชสำนัก เมื่อพระโสณะ พระอุตตระเถระ พร้อมทั้งคณะเดินทางมาถึงฝั่งก็ขึ้นฝั่ง

^๑พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอู่) และคณะ, “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๖), หน้า ๒ – ๓.

^๒พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสมโม), บันทึกช่วยจำ เล่ม ๒, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี – สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖.

พวกพี่เลี้ยงราชกุมารไม่เคยเห็นก็คิดว่าผีเสื้อยักษ์ปลอมมา ก็เอาอาวุธป้องกัน พระโสมณะ พระอุตรเถระ ถามเรื่องความเป็นไป ทราบเรื่องแล้ว ชี้แจงให้ทราบว่า พวกเราเป็นสมณะมาประกาศ พระพุทธศาสนา พี่เลี้ยงราชกุมารและกองทหารอารักขาทราบก็เคารพนับถือ พระโสมณะ พระอุตรเถระ ได้แสดงธรรมให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม

ขณะนั้น ทางผีเสื้อยักษ์ก็ได้กลิ่นของราชกุมาร จึงปรากฏตัว พวกพี่เลี้ยงและกองอารักขา ราชกุมารจำนางผีเสื้อยักษ์ได้ ก็เรียนให้พระโสมณะ พระอุตรเถระ ทราบ พระเถระทั้งสอง ก็ปราบนาง ผีเสื้อยักษ์ด้วยฤทธิ์ จนนางผีเสื้อยักษ์ยอมสยบ แล้วตั้งอยู่ในศีลธรรมตามคำสอนของพระเถระทั้งสอง เมื่อภัยจากนางผีเสื้อยักษ์ไม่มี ราชสำนักและประชาชนทั่วไปก็อยู่เย็นเป็นสุข เพราะอาณาเขตของ พระรัตนตรัย พระโสมณะ พระอุตรเถระ เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีอายุ ๘๐ ปี เผยแผ่ พระพุทธศาสนาอยู่ ๔๐ ปี ปริณิพพานอายุ ๑๒๐ ปี ก่อนปริณิพพาน ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕ ปี ได้สร้าง วัดผูกพัทธสีมาไว้ที่พระอุโบสถของวัดพระปฐมเจดีย์หลังปัจจุบัน พระอุโบสถหลังปัจจุบัน พระโสมณะ พระอุตรเถระ ได้สร้างขึ้นอยู่กับพื้นดิน ได้ผูกพัทธสีมาไว้เรียบร้อยเป็นสถานที่ทำสังฆกรรม คือ การบวชพระ มีพัทธสีมาเดิมปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ที่กรมการศาสนาจารึกไว้ว่า พ.ศ. ๒๑๘ – ๓๐๐ สันนิษฐานแล้วดูเหมาะสมกลมกลืนพอดี เมื่อพระเถระทั้งสองได้สร้างอุโบสถแล้ว ก็สร้าง พระปฐมเจดีย์องค์แรก ทรงบาตรคว่ำแบบสัญลักษณ์เจดีย์ในเมืองโคปาละในประเทศอินเดียที่พระเจ้า อโศกมหาราชได้ทรงสร้างไว้สูง ๑๘ วา ๒ ศอก บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พระเจ้าอโศกมหาราช ได้พระราชทานมา^๓

กาลเวลาล่วงเลยมาประมาณ ๑,๐๐๐ ปี พระยาพานครองเมืองทวารวดี ได้ทรงเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา สร้างพระปฐมเจดีย์ องค์ที่ ๒ ทรงปรารค์ สูง ๔๒ วา ๒ ศอก ครอบพระปฐมเจดีย์ องค์ที่ ๑ ไว้ อุโบสถ ยังคงอยู่ที่เดิม กาลเวลาล่วงเลยมาถึง พ.ศ. ๒๓๙๖ ล้านเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ทรง สร้างพระปฐมเจดีย์ ทรงระฆังคว่ำ สูง ๖๐ วา ๒ ศอก ครอบองค์พระปฐมเจดีย์ ทั้ง ๒ องค์ไว้พื้นที่ต้อง ขยายกว้างออกมา ถึงพระอุโบสถและต้องยกพื้นจากพื้นดินขึ้นมา ประมาณ ๘ ศอก พระอุโบสถ จำเป็นต้องถูกรื้อยกขึ้นมาอยู่ในสถานที่เดิม โดยไม่ได้ผูกพัทธสีมาใหม่ มีคำบอกเล่าไว้ว่าเขตพัทธสีมานี้ พระอรหันต์ท่านได้ผูกไว้ดีแล้ว จึงไม่ต้องทำพิธีถอนและผูกใหม่ ใช้พัทธสีมาเดิมมาถึงล้านเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗ ได้สร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบันหันหน้าไปทางด้านทิศเหนืออยู่ในเขตพัทธสีมาเดิม โดยไม่ได้ถอนและไม่ได้ผูกใหม่เช่นกัน^๔

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัดกับสังคม ประเทศไทยที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ไม่อาจแยกวัดกับชาวบ้านออกจากกันได้ โดยเฉพาะพระสงฆ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่เป็นผู้มีหน้าที่ดูแลวัดวาอารามและศาสนสถาน สิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดหากสิ่งก่อสร้างหรือถาวรวัตถุทรุดโทรมลงก็ดูแลปฏิสังขรณ์โดยได้รับการ ช่วยเหลือสนับสนุนจากชาวบ้านโดยรวมแรงร่วมใจกันจนก่อเกิดความสามัคคีในชุมชนนั้นๆ โดยอาศัย วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจมาจนถึงยุคปัจจุบันถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมก็ตาม

สถาบันพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งต่อสังคมไทยมานับพันปี เพราะวัด เป็นศูนย์กลางของสังคม และพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำของจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์

^๓ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), บันทึกช่วยจำ เล่ม ๒, หน้า ๒๒๒ – ๒๒๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓

รวมแห่งความเชื่อถือการร่วมมือกัน เป็นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นเข้าหล่อหลอมวิถีชีวิตชาวพุทธไทย^๕ วัดเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมอันล้ำค่าทั้งด้านสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรมและจิตรกรรม ที่ศิลปินได้ถ่ายทอดลักษณะเด่นของคำสอนทางพระพุทธศาสนาออกมาในงานศิลป์อย่างกลมกลืนน่าชื่นชมเป็นพุทธศิลป์ที่ปรากฏในวัดจึงเป็นศิลปะแห่งอุดมคติที่ให้คุณค่าและความหมายเชิงจริยธรรมอย่างสูง ด้วยความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าเช่นนี้ วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต

วัดมีศาสนบุคคล คือ พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ ปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเผยแผ่พุทธธรรม ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคมได้รับการยอมรับนับถือ สังคมไทยให้ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์เมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้ว มักจะได้รับการยอมรับนับถือจากกลุ่มตัวอย่างเป็นอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของกลุ่มตัวอย่าง ยิ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป^๖ พระสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งในการรักษามรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งวัดเป็นมรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่สำคัญในประเทศไทย

ด้วยความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าเช่นนี้ วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมาตั้งแต่อดีตนับตั้งแต่ชนชั้นกษัตริย์ลงมาจนถึงสามัญชนนิยมที่เดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังศาสนสถานต่างๆ ด้วยถือว่าเป็นบุญ เป็นกุศล เป็นสิริมงคลในชีวิต เป็นประเพณีกษัตริย์ผู้ขึ้นครองราชย์ในสมัยอยุธยาจะต้องเสด็จไปนมัสการศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในฐานะพุทธมามกา กษัตริย์ เช่น สมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จไปนมัสการพระพุทธชินราช และการเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาทที่สระบุรีของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็นต้น ส่วนสามัญชนก็พากันไปทำบุญที่วัดในโอกาสต่างๆ และพาลูกหลานไปวิ่งเล่นในลานวัด

หากพูดถึงงานวัด คนรุ่นก่อนไม่มีใครไม่รู้จักงานภูเขาทอง วัดสระเกศ เป็นงานวัดเก่าแก่และมีเอกลักษณ์ของชาวพุทธสมัยก่อน เมื่อเสร็จภารกิจงานมาตลอดวัน ก็ถือดอกไม้ ขวนกันไปวัด ร่วมกันไหว้พระ เวียนประทักษิณ (เวียนขวา) สักการะพระบรมสารีริกธาตุ สวดมนต์บทต่างๆ เจริญจิตภาวนา เมื่อสบายใจแล้ว ต่อด้วยการพักผ่อน สำราญไปกับการชมสินค้าพื้นเมือง จากทุกภาคของเมืองไทย และการละเล่นแบบย้อนยุค อาทิ ร้านค้าขนมโบราณ อาหารหายาก การละเล่นชิงช้าสวรรค์ ยิงปืน ปาโป่ง โยนห่วง สาวน้อยตกน้ำ ละครลิง บ้านผีสิง เป็นต้น ในแต่ละปีผู้คนต่างรอคอยงานวัดภูเขาทองอย่างใจจดใจจ่อ เพราะปีหนึ่งจะมีโอกาสได้เที่ยวเล่น เพลิดเพลิน บันเทิงใจ อิ่มบุญกันสักครั้งหนึ่ง^๗

งานเทศกาลประจำปีตามความเข้าใจของคนทั่วไป คืองานวัดเมื่อพูดถึงงานวัด คนในวัย ๔๐ ปีขึ้นไป มักจะนึกย้อนถึงอดีต เมื่อตอนยังเป็นเด็กที่มักจะตื่นเต้นกับสิ่งที่จะได้พบในงานวัด และเฝ้า

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคม, ๒๕๑๓), หน้า ๔๕.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), เมืองไทยจะวิฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

^๗ จริยธรรม.คอม, “งานภูเขาทอง งานวัดที่เก่าแก่ที่สุด ของกรุงเทพมหานคร ระหว่าง ๑๐ - ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.jariyatam.com/th/articles/general-articles/1084-q-10-19-2556q> [๑๗ ก.พ. ๒๕๕๘].

รอกอย่ว่าเมื่อไหร่วัดใกล้บ้านจะจัดงานกันเสียที จนถึงปัจจุบันเรากียังมีงานวัดประจำปีกันอยู่เช่นเคย เพียงแต่ด้วยรูปลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและวัตถุประสงค์ที่ผันเปลี่ยนไปตามกระแส วัดมีบทบาทต่อชุมชนและเป็นสถานที่ชุมนุมพบปะสังสรรค์กันในการทำบุญ การรื่นเริงในคราวเทศกาลทางศาสนา ในอดีตเราจะเห็นบทบาทด้านนี้ของวัดได้อย่างชัดเจนเพราะวัดมีสถานที่กว้างขวางและมักอยู่ในบริเวณย่านกลางของชุมชน^๙ ผู้คนในแถบนั้นจึงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันแน่นแฟ้นกับวัด

กล่าวได้ว่างานเทศกาลประจำปีหรืองานวัดนั้นมีมานานแล้ว ดังที่ปรากฏในวรรณคดีเก่าๆ บางเรื่อง เช่น ขุนช้างขุนแผน หรือนิราศพระบาทของสุนทรภู่ เป็นต้น ท่านสุนทรภู่ได้รจนาถึงเทศกาลสงกรานต์ของเมืองสุพรรณว่า ผู้คนต่างช่วยกัน ขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อเจดีย์ทรายตลอดจนปรุงอาหารและขนมไปเลี้ยงพระ จากนั้นก็มีการขับร้องฟ้อนรำกันอย่างสนุกสนาน หรือตอนที่เป้นเทศกาลไหว้พระหน้าน้ำหลากที่ป่าโมกนั้นก็มีเรือแพมาชุมนุมกันหนาแน่น พวกชาวบ้านบนเรือก็เล่นเพลงปรบไก่ เพลงครึงท่อน และเพลงเรือ นอกจากนั้นก็มีการแข่งเรือและพายเรือเที่ยว แม่ค่านำผลไม้หรืออาหารมาขาย ซึ่งหมายถึงว่างานวัดที่จัดในยุคนั้น คืองานบุญที่ชาวบ้านในท้องถิ่นร่วมแรงร่วมใจกันจัดขึ้นมาเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในเทศกาลงานประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่ก็เพื่อกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปภายในถิ่นที่อยู่^{๑๐} เนื่องจากสมัยก่อนวัดจัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยมาตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ เวลามาท่องงานวัดจึงต้องมาสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไหว้พระ

งานประจำปีของวัดพระปฐมเจดีย์นี้ เป็นงานใหญ่ระดับชาติ จำเป็นต้องมีระเบียบมีระบบและอาศัยผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดงาน ช่วยกันปฏิบัติหน้าที่แต่ละแผนกให้เกิดความเรียบร้อย ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ในฝ่ายบรรพชิตได้รับความกรุณาจากพระมหาเถรานุเถระทั้งในจังหวัดนครปฐมและต่างจังหวัด ร่วมกันปฏิบัติงาน ทั้งในส่วนดำเนินการและอำนวยการ ฝ่ายคฤหัสถ์ก็ได้รับความร่วมมือจากสาธุชนหลายท่าน เป็นคณะกรรมการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนมาช่วยปฏิบัติงานทุกปี^{๑๑} โดยทางวัดได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ชมการออกร้านแสดงสินค้าและชมมหรสพต่างๆ ภายในงาน และจัดให้มีการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีนิยม เช่น ปิดทองหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์จำลอง, ปิดทองพระพุทธรูปสำคัญประจำวิหาร, ฟังเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ ๑๐๐๐ พระคาถา, สร้างกระเบื้องไว้ซ่อมแซมองค์พระปฐมเจดีย์, ใส่บาตรสดางค์ ๑๐๘ เป็นต้น เพื่อจะได้ช่วยกันบริจาคเงินสมทบทุนไว้บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ ให้ยืนยงคงอยู่ และเพื่อสร้างที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธาในองค์พระปฐมเจดีย์ ถือเป็นการสร้างพลังทางสังคม และเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ดีงามในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ด้วยดีตลอดมา

^๙กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

^{๑๐}พินดา สงวนเสรีวานิช, “งานวัด อารามแพร์ เสน่ห์นี้ยังไม่จาง”, ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๕ (มีนาคม ๒๕๔๑) : หน้า ๗๖ – ๙๙.

^{๑๑}วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร, ที่ระลึกงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ประจำปี ๒๕๕๗, หน้า ๒๒.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด คุณค่าและการสร้างพลังทางสังคม วิธีการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาว่าปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์และการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมในปัจจุบัน เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ ปรับปรุงพัฒนาศักยภาพใน ด้านการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพในการจัดงานเทศกาลประจำปีต่อไป เพราะองค์พระปฐมเจดีย์เป็นปูชนียสถาน ที่สำคัญยิ่ง เป็นจุดรวมแห่งสถาบันทั้ง ๓ คือ สถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้เป็นหนึ่งเดียว เป็นดินแดนพระพุทธศาสนาแห่งแรก ในประเทศไทย และโดยเฉพาะองค์พระปฐมเจดีย์เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและคุณค่าของการจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการการบริหารงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์และบริบทการเปลี่ยนแปลงของงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๓ เพื่อศึกษางานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์กับการสร้างพลังทางสังคม ของวัดพระปฐมเจดีย์ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีความเป็นมาและคุณค่าอย่างไร

๑.๓.๒ การจัดงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีกระบวนการการบริหารอย่างไร

๑.๓.๓ ต้องการทราบงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์กับการสร้างพลังทางสังคม ของวัดพระปฐมเจดีย์ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีผลอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้ คือ

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดย

ศึกษาตามแนวทางการบริหาร ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยการ^{๑๑} ด้านการสร้างองค์ความรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายทางสังคม^{๑๒}

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ด้านตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความรู้เรื่องงานวัด การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

๒) ด้านตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ กระบวนการการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการวางแผน ๒) ด้านการจัดองค์การ ๓) ด้านการบริหารงานบุคคล ๔) ด้านการอำนวยการ ๕) ด้านการสร้างองค์ความรู้ ๖) ด้านการสร้างเครือข่ายทางสังคม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ประชาชนชาวไทยทั่วไปผู้มาเที่ยวในจังหวัดนครปฐมทั้งปี ๒๕๕๔ จำนวน ๗๔๐,๖๘๑ คน^{๑๓} ซึ่งมาเที่ยวในงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเปรียบเทียบตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ปรากฏได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน

กลุ่มที่ ๒ คณะกรรมการทั้ง ๓๓ แผนก จำนวน ๒,๐๗๘ รูป/คน^{๑๔} และกลุ่มภาคีประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลนครนครปฐม ที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๗๙,๑๔๘ คน^{๑๕} รวม ๘๒,๔๔๓ รูป/คน โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเปรียบเทียบตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ปรากฏได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๔ คน และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๑๐ ท่าน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะภายในบริเวณรอบๆ กำแพงแก้วองค์พระปฐมเจดีย์ ทั้งชั้นบนและชั้นล่างโดยรอบ ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมเท่านั้น

^{๑๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔ – ๒๑.

^{๑๒} สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศไทย : Urbanisation in Thailand, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๗ – ๘.

^{๑๓} สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลาง ข้อมูลปรับปรุงมิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๖.

^{๑๔} วัดพระปฐมเจดีย์ พระอารามหลวง, ที่ระลึกงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ประจำปี ๒๕๕๗, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี – สหายพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๘ – ๒๓๓.

^{๑๕} สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลนครนครปฐม มกราคม ๒๕๕๖.

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้ กำหนดในช่วงระยะเวลาระหว่างเดือนกันยายน ๒๕๕๘ ถึง กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ รวมระยะเวลาทั้งหมด ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ แนวคิด หมายถึง ความนึกคิดสำคัญซึ่งเป็นแนวในการผูกเรื่องหรือความคิดอื่นๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องก็ได้ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องบุญกรรม แนวคิดเกี่ยวกับความรัก ความยุติธรรม ความตาย แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ หรือแนวคิดที่เป็นความรู้ในด้านต่างๆ

๑.๖.๒ สังคม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน เช่น สังคมชนบท วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชาวบ้าน

๑.๖.๓ กระบวนการ หมายถึง ลำดับขั้นหรือขั้นตอน ความต่อเนื่องในการดำเนินงานขององค์การเป็นการพิจารณาดำเนินกิจกรรม พันธกิจที่ต้องทำ ว่าอะไรต้องทำก่อน อะไรต้องดำเนินการต่อมา อะไรต้องทำหลังสุด มีการดำเนินการเป็นกระบวนการ

๑.๖.๔ การจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ หมายถึง การจัดงานประจำปีของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อเปิดโอกาสให้สาธุชนได้มาทำบุญและมาเที่ยวในงานประจำปี อีกทั้งยังเป็นการรักษาประเพณีพื้นบ้านอันดีงามเอาไว้

๑.๖.๕ การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ เป็นการประสานงานประสานความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นการทำงานของพระภิกษุสงฆ์สามเณร และคณะกรรมการ ตลอดถึงภาคีที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

๑.๖.๖ การวางแผน หมายถึง แผนการใช้งบประมาณอย่างเหมาะสมอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า มีการจัดวางคนให้เหมาะสมกับงาน การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มีความคำนึงถึงระยะเวลาในการจัดงานให้เหมาะสมกับงบประมาณ มีการบริหารสถานที่ที่ใช้ในการจัดงานอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า

๑.๖.๗. การจัดองค์การ หมายถึง มีการจัดตั้งกองอำนวยการในการจัดงานประจำปี มีการแบ่งแผนกรับผิดชอบงานอย่างชัดเจน แต่ละแผนกมีบุคลากรเพียงพอต่อความรับผิดชอบ มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน มีการออกกฎระเบียบควบคุมเจ้าหน้าที่ในขณะเข้าปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับการดำเนินงานอย่างเหมาะสม

๑.๖.๘ การบริหารงานบุคคล หมายถึง การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน หรือแบ่งส่วนงานให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๖.๙ การอำนวยความสะดวก หมายถึง ความสะดวกสบายของบุคคลผู้เข้ามาเข้าพื้นที่ขายของภายในงาน และบุคคลผู้มานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๖.๑๐ การสร้างองค์ความรู้ หมายถึง การสร้างองค์ความรู้ ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ หรือ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล สามารถนำไปปรับใช้ในการบริหารการจัดงานเทศกาล

นมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ เพื่อให้มีความเหมาะสมในการจัดงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุดในครั้งต่อไปได้

๑.๖.๑๑ การสร้างเครือข่ายทางสังคม หมายถึง การดำเนินการเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการทำงานขององค์กรทางศาสนาที่เป็นกระบวนการตั้งแต่การก่อตัวเป็นเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประสานความร่วมมือและดำเนินการกิจกรรมทางศาสนาร่วมกันของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ และหน่วยงานต่างๆ ที่มาช่วยกันภายในงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของจัดการงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๓ ผลจากการศึกษาการจัดงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างพลังทางสังคม ของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม